

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yleisestä asumistuesta ja eläkkeensaajan asumistuesta annettujen lain muuttamisesta

Lausuttavaa yleisen asumistuen enimmäisasumismenojen kuntaryhmituksen muuttamisesta (yleisestä asumistuesta annetun lain 10 §)

Palvelualojen ammattiliitto PAM vastustaa Kouvolan, Mikkelin, Porin, Kajaanin, Lappeenrannan ja Vaasan siirtämistä II kuntaryhmästä III kuntaryhmään, koska hallitus on jo hiljattain leikannut asumistukea merkittävästi, ja toiseksi tällainen siirto heikentäisi matalapalkkaisten palvelualojen työntekijöiden taloudellista hyvinvointia ja elinoloja entisestään. Monille palvelualojen työntekijöille asumistuki on olennainen osa toimeentuloa ja elämisen välttämättömien menojen kattamista.

Hallitus perustelee kuntaryhmituksen muuttamista alueiden alhaisemmillä keskimääräisillä vuokrilla, mutta esityksessä ei ole arvioitu, ovatko näiden kuntien muut elinkustannukset myös suhteellisesti alhaisemmat. Ruoan hinta, terveydenhuollon asiakasmaksut ja liikkumisen kustannukset eivät muutu kuntaryhmituksen muuttamisen myötä.

PAM muistuttaa hallitusta siitä, että aiemmat asumistuen leikkaukset ovat jo heikentäneet pienituloisten palvelualojen työntekijöiden taloudellista asemaa. Nyt hallitus aikoo entisestään heikentää näiden työntekijöiden taloudellista tilannetta, mikä lisää sosiaalista eriarvoisuutta ja heikentää heidän asemaansa suhteessa muihin väestöryhmiin.

Lisäksi PAM korostaa, että hallituksen esityksessä ei ole huomioitu, miten kuntaryhmän muutokset vaikuttavat alueiden työvoiman saatavuuteen. Tilastokeskuksen mukaan Pohjanmaa, Pohjois-Pohjanmaa ja Etelä-Pohjanmaa olivat viime vuonna muuttotappiollisimmat alueet. Kajaani, Kouvola sekä Lappeenranta löytyvät myös listalta. (Tilastokeskus, Muuttoliike 2023, tiedote 24.5.2024). Heikentämällä pienituloisten taloudellisia asumisolosuhteita heikennetään myös työvoiman kiinnostusta asua ja työskennellä näissä kunnissa, mikä vaikuttaa kielteisesti palvelualojen yritysten ja julkisten palveluiden toimintaedellytyksiin ja kehittämismahdollisuuksiin.

Asumistuen leikkaukset voivat lisäksi heikentää asumisen laatua, sillä työntekijät voivat joutua etsimään halvempia ja mahdollisesti huonompikuntoisia asuntoja, mikä vaikuttaa negatiivisesti heidän elämänlaatuunsa ja hyvinvointiinsa.

PAM huomauttaa, että asumistuen leikkaukset lisäävät toimeentulotuen tarvetta. Hallitus ei kuitenkaan pidä tätä merkittävänä ongelmana. Asumistuen tulisi olla ensisijainen etuus, jonka tarkoituksena on vähentää toimeentulotuen tarvetta. Hallituksen päätökset johtavat siihen, että kansalaiset joutuvat turvautumaan toimeentulotukeen korkeiden asumiskustannusten vuoksi. Hallituksen kuitenkin pitäisi huomioida, että toimeentulotuki kannustaa heikommin työn vastaanottamiseen verrattuna asumistukeen, sillä asumistuen vähennykset tulojen kasvaessa ovat asteittaisia, kun taas toimeentulotuki leikkautuu lähes suoraan tulojen noustessa. Lisäksi toimeentulotuki on byrokraattisempi etuus. Toimeentulotuen menojen kasvu heikentää myös kuntien jo ennestään heikkoa taloudellista tilannetta.

Lausuttavaa yleisen asumistuen varallisuusharkinnasta? (yleistä asumistuesta annetun lain 13 §)

PAM vastustaa varallisuusharkinnan palauttamista asumistukeen, sillä se on ristiriidassa sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon tavoitteiden kanssa. Varallisuusharkinta heikentää pienituloisten ja matalapalkkaisten työntekijöiden taloudellista turvallisuutta sekä yhteiskunnan hyvinvointia ja lisää sosiaalista eriarvoisuutta.

Asetetut varallisuusrajat ovat matalia ja mielivaltaisia. Hallitus ei ole perustellut, miten kyseiset summat on valittu. Varallisuusrajojen soveltaminen on aiemmin johtanut kohtuuttomiin tilanteisiin, joissa vähäinenkin varallisuus on estänyt tuen saamisen kokonaan, vaikka perheellä olisi ollut taloudellisen aseman perusteella tarvetta tukeen (HE 157/1997). Varallisuusrajat poistettiin kokonaan asumistukijärjestelmästä vuonna 2015, koska katsottiin, että omaisuuden huomioon ottaminen mutkisti tarpeettomasti tuen hakemis- ja myöntämismenettelyä, eikä asumistuen saajilla yleensä ollut merkittävää omaisuutta (HE 52/2014, s. 12). Nykyisen sosiaaliturvakomitean tärkeimpiin tavoitteisiin kuuluu sosiaaliturvan yksinkertaistaminen, ja varallisuusharkinnan palauttaminen on ristiriidassa tämän tavoitteen kanssa, sillä se lisää byrokratiaa ja epävarmuutta.

Hallituksen asettama 10 000 euron varallisuusraja on liian matala ja voi johtaa epäoikeudenmukaisiin tilanteisiin, jos pienituloisella on esimerkiksi pieniä säästöjä tai omaisuutta, kuten auto. Auton omistaminen on monille välttämätöntä, erityisesti alueilla, joissa julkista liikennettä ei ole tai se ei toimi hyvin. Olisi kohtuutonta, että auton omistamisen vuoksi pienituloiset työssäkäyvät menettäisivät asumistukensa.

PAM katsoo myös, että hallituksen käyttövaravähennysraja, joka on 2 000 euroa ja jonka ylittäessä säästöt huomioidaan asumistuessa tuloina, on liian pieni ja kohtuuton. Vuokra-asuntojen takuuvuokran määrä ja yleinen vuokrataso huomioiden käyttövaravähennysraja on liian matala. Tämä heikentää kannustimia säästää ja voi johtaa siihen, että säästäminen tapahtuu käteisen varojen kautta. Asumistuen saajia kannustetaan näin piilottamaan vähäininkin omaisuus.

Asumistuen varallisuusrajat eivät huomioi ihmisten erilaisia elämäntilanteita ja -vaiheita. Palvelualat ovat fyysisesti raskaita ja työntekijät altistuvat erilaisille riskeille. Työtapaturmat ja ammattitaudit voivat johtaa työkyvyn menettämiseen, jolloin henkilö joutuu turvautumaan sosiaaliturvaan. Työskentelyn ajalta kertyneet säästöt ja omaisuus voivat tällaisessa tilanteessa estää asumistuen saamisen, mikä pakottaa henkilön myymään omaisuuttaan. Tämä on kohtuutonta ja epäoikeudenmukaista sekä lisää köyhyyttä.

Lausuttavaa eläkkeensaajan asumistuen tuloharkinnan kiristämisestä? (eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 11 §)

PAM vastustaa eläkkeensaajien asumistuen tuloharkinnan kiristämistä, sillä se heikentää erityisesti pienituloisten eläkkeensaajien taloudellista asemaa ja asumisen laatua sekä lisää byrokraattista kuormitusta. Ehdotetut heikennykset vaikuttavat suoraan niihin pienituloisiin eläkkeensaajiin, jotka haluavat jatkaa työssä pidempään. Ottaen huomioon Suomen ikärakenteen ja työvoimapulan, hallituksen tulisi tehdä päätöksiä, jotka kannustavat eläkeläisiä jatkamaan työelämässä pidempään. Valtio saa enemmän tuloja työnteon verotuksen kautta kuin leikkaamalla etuuksia. Lisäksi työnteko parantaa eläkeläisten hyvinvointia ja aktiivisuutta, mikä puolestaan näkyy säästöinä sosiaali- ja terveystaloudessa. Hallituksen tulisi tehdä pitkäaikaisia päätöksiä sen sijaan, että se pyrkii saavuttamaan nopeita säästöjä ilman perusteellista arviointia säästöjen jälkikustannuksista. Tämä ei ole kestävää päätöksentekoa.

Lausuttavaa eläkkeensaajan asumistuen omaisuuden vaikutuksen kiristämisestä? (eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 12 §)

PAM vastustaa eläkkeensaajan asumistuen omaisuuden vaikutuksen kiristämistä, sillä se heikentää erityisesti pienituloisten eläkkeensaajien taloudellista asemaa. Ehdotetut heikennykset heikentävät heikommassa asemassa olevien eläkkeensaajien hyvinvointia ja taloudellista itsenäisyyttä. Lisäksi tällaiset muutokset voivat johtaa lisääntyneeseen köyhyyteen ja syrjäytymiseen, sillä monilla eläkkeensaajilla ei ole mahdollisuutta kasvattaa tulojaan merkittävästi eläkkeelle jäämisen jälkeen.

Lausuttavaa esityksen taloudellisista ja kansalaisvaikutuksista?

PAM painottaa, että yleisestä asumistuesta annettuun lakiin on jo aiemmin tänä vuonna tehty valtiontaloutta tasapainottavia muutoksia, jotka ovat ajaneet pienituloiset taloudelliseen ahdinkoon. Uudet heikennykset kohdistetaan samoihin henkilöihin, mikä on kohtuutonta. Ihmisiä ajetaan toimeentulotuelle, vaikka asumistuki on ensisijainen tukimuoto. Toimeentulotuki on viimesijainen, tilapäiseksi ja lyhytkestoiseksi tarkoitettu etuus, jonka myöntäminen perustuu tarveharkintaan. Kansalaisten ajaminen toimeentulotuen piiriin ei saa olla hallituksen ratkaisu julkisen velkataakan ongelmaan. Köyhdyttämällä kansaa ei saada julkisia säästöjä ja valtion velkaa maksettua. Kansalaisten taloudellisen ahdingon ja pahoinvoinnin lisääntyminen näkyy myöhemmin sosiaali- ja terveystalouden kustannusten kasvuna. Asumistuen muutokset heikentävät pienituloisten kansalaisten taloudellista asemaa ja lisäävät heidän elämäänsä epävarmuutta, mikä voi johtaa laajempaan sosiaaliseen ja taloudelliseen eriarvoisuuteen.

Lausuttavaa muista vaikutuksista?

Hallitus perustelee eläkkeensaajan asumistuen leikkauksia sillä, etteivät muutokset juuri kohdennu pienituloisiin eläkeläisiin tai toimeentulotukea saaviin eläkeläisten kotitalouksiin. Hallituksen esityksessä kuitenkin todetaan, että mikäli muutokset kohdentuvat toimeentulotukea saaviin, menetetty eläkkeensaajan asumistuen määrä voidaan kompensoida toimeentulotuksessa. Näyttää siltä, että hallitus on asettanut toimeentulotuen ratkaisuksi kaikkiin kansalaisten taloudellisiin ongelmiin, vaikka hallituksen tehtävänä pitäisi olla toimeentulotuen tarpeen vähentäminen.

Vaikutusarvioinnissa hallitus ei ole ottanut huomioon asumistuen muutosten vaikutuksia toimeenpanokustannuksiin. Hallitus esityksessään puhuu säästöistä ja valtion talouden tasapainottamisesta ja on arvioinut, että vuonna 2025 julkinen talous vahvistuu yhteensä 20,1 miljoonalla eurolla ja vuonna 2026 taas 36,9 miljoonalla eurolla. Hallitus ei ole huomioinut, että muutoksilla on suoria rahallisia vaikutuksia, sillä hakijoiden omaisuus- ja tulorajojen seuraaminen vaatii lisää henkilöstöä Kelan etuuskäsittelyyn. Hallitus ei voi olettaa, että etuuksiin liittyvän byrokratian lisääminen olisi ilmaista eikä synnyttäisi lisäkustannuksia.

PAM muistuttaa, että vaikutusten arviointi liittyy läheisesti sääntelyn avoimuuden ja läpinäkyvyyden tavoitteisiin. Sääntelypolitiikassa tulisi pyrkiä johdonmukaisuuteen, jotta päätökset tehdään objektiivisin ja puolueettomin perustein.

Avoimuus ja läpinäkyvyys vahvistavat sääntelyn luotettavuutta ja yleistä luottamusta hallintoa ja poliittista päätöksentekoa kohtaan sekä parantavat sääntelyn hyväksyttävyyttä ja vastuuvollisuuden toteutumista. (Keinänen ja Pajuoja, 2019) Hallituksen vaikutusten arviointi on hataraa ja piittaamatonta, mikä vaarantaa edellä mainitut periaatteet.

Lausuttavaa voimaantulosta?

Ei lausuttavaa

Muuta lausuttavaa esityksestä?

Hallitus perustelee säästötoimenpiteitä joko työllisyyden parantamisella tai valtion velkataakan keventämisellä. Nämä ovat tärkeitä tavoitteita myös PAMille. Useat tutkimukset ovat kuitenkin arvioineet, että vuoden 2024 sosiaaliturvamutokset heikentävät merkittävästi rahallisia kannustimia pienipalkkaiseen ja osa-aikaiseen työhön. Myös toimeentulotuen saannin todennäköinen kasvu heikentää työnteon kannustimia entisestään (ks. esim. Kelan tuore tutkimusblogi, 24.4.2024). PAM muistuttaa hallitusta, että palvelualat hakevat jatkuvasti osa-aikaisiin ja pätkätyöhön tekijöitä, mutta eivät saa niitä. Sosiaaliturvan heikentäminen tulee vaikeuttamaan työntekijöiden löytämistä epätyypillisiin työsuhteisiin, luomalla uusia kannustinloukkuja. Sosiaaliturvan rikkomisen sijaan hallituksen tulisi lisätä työnantajien velvoitteita kokoaikatyön tarjoamiseen. Näin yhteiskunta säästäisi etuusmenoissa ja julkinen talous vahvistuisi, kun työstä saatavalla palkalla voisi elättää itsensä. Nyt hallituksen toimet tulevat lisäämään työssäkäyvien köyhyyttä.

Hallituksen on huomioitava, että jo ennen leikkauksia 80 % asumistuen saajista maksoi vuokratuloja, jotka ylittivät hyväksyttävät kohtuulliset enimmäisasumismenot. Tämän vuoksi toimeentulotuki on ollut jo ennen asumistuen leikkauksia tärkeä pienituloisten asumismenojen kompensoija (ks. esim. Horko, 2023; Kelan tilastot). Leikkauksia on tehty myös toimeentulotukeen, jolloin pienituloiset saavat entistä vähemmän kompensatiota korkeisiin asumismenoihin. Nämä muutokset vaikuttavat väjäämättä pienituloisten palvelualojen työntekijöiden toimeentuloon ja hyvinvointiin sekä alan vetovoimaan.

PAMin viime vuoden jäsenkysely vahvistaa jäsenten taloudellisen ahdingon, joka heillä oli jo ennen sosiaaliturvaleikkauksia. Kyselyn mukaan 27 % vastanneista on joutunut turvautumaan pankkilainaan tai pikavippiin kattaakseen välttämättömät menonsa.

Edelliset sosiaaliturvaleikkaukset ovat yhä enemmän lisänneet näiden ihmisten ahdinkoa. Uudet leikkaukset ja kiristykset asumistukeen syventävät entisestään pienituloisten palvelualojen työntekijöiden taloudellista ahdinkoa ja lisäävät palkansaajien köyhyyttä.

Helsingissä, 6. elokuuta 2024

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry

Annika Rönni-Sällinen
puheenjohtaja

Lisätietoja:
Egezona Klllokoqi-Bublaku
sosiaalipoliittinen asiantuntija
puh. 0404133759
egezona.klllokoqi@pam.fi